

1957 Suriye Krizi

The Syrian Crisis In 1957

Dr.Öğr.Üyesi Yunus Emre TANSÜ

Gaziantep Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, ytansu@gmail.com Gaziantep/Türkiye

Gökhan ARSLAN

Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep/Türkiye

ÖZET

ABD ve İngiltere'nin desteği ile Türkiye'nin öncülüğünde "Orta Doğu Savunma Paktı" kurma çalışmaları 2 Nisan 1954'te Pakistan ile Türkiye arasında imzalanan Dostluk Anlaşması ile başlamış ve Irak'ın pakta katılması ile birlikte 24 Şubat 1955'te Bağdat Paktı'nın kurulması tamamlanmıştır. Irak'ın Bağdat Paktı'na katılımı Suriye Baas Partisi ve Mısır yönetimi tarafından sert bir şekilde eleştirilerek Bağdat Paktı'na karşı bir Arap Paktı'nın hazırlıklarına başlanılmıştır. Bu süreçte Mısır, Ürdün ve Suudi Arabistan gibi ülkelerin Sovyetler Birliği ile yakın siyasi, ekonomik ve askeri ilişkiler kurması üzerine ABD ve müttefikleri Sovyetler Birliği'nin bölgede yayılmasını önlemek için başvurduğu tedbirler Orta Doğu'da "Bölgesel Soğuk Savaş" dönemini başlatmıştır. Suriye'nin Sovyetler Birliği desteği ile aşırı bir şekilde silahlanması komşularında büyük bir tedirginlik uyandırmıştır. Türkiye, batısında Bulgaristan'ın, kuzeyde Sovyetler Birliği'nin Komünist rejime sahip olması ve şimdi de güneyde Suriye'nin Komünist devletlerle yakın işbirliği içine girmesi sarılma korkusu yaşamasına neden olmuştur. Kuşatılma sendromu yaşayan Türkiye, Suriye yönetimine gözdağı vermek için Silahlı Kuvvetlerine Suriye sınırında Eylül 1957'de askeri manevralar yaptırması 1957 Krizi olarak adlandırılan süreci ortaya çıkarmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Suriye, Orta Doğu, 1957 Suriye Krizi

ABSTRACT

The US and the UK with the support of Turkey under the leadership of the "Middle East Defense Pact" building work 2 April 1954 began with the Friendship Agreement signed between Pakistan, Turkey and Iraq with the participation pact February 24, 1955 Baghdad Pact has been completed. Iraq's participation in the Baghdad Pact was harshly criticized by the Syrian Ba'ath Party and the Egyptian government, and preparations for an Arab Pact began against the Baghdad Pact. In this process, when the countries such as Egypt, Jordan and Saudi Arabia established close political, economic and military relations with the Soviet Union, the US and its allies began to initiate the ul Regional Cold War yakın period in the Middle East. The excessive arming of Syria with the support of the Soviet Union has aroused great anxiety in its neighbors. Turkey, west Bulgaria, having in the north of the Soviet Union's Communist regime and now live in fear of winding is caused to engage in close cooperation with the Communist state in southern Syria. Besieged syndrome living in Turkey, Syria to intimidate the government taking Armed Forces of the Syrian border, military maneuvers in September 1957 have revealed a process called the 1957 crisis.

Keywords: Turkey, Syria, the Middle East, 1957 Syria Crisis

1.GİRİŞ

İsmet İnönü dönemi Türkiye-Suriye ilişkilerinde 1946 yılına kadar resmi bir olay yaşanmamıştır. Türkiye, Suriye'nin karalama politikaları karşısında 1946 yılına kadar resmi olarak tanımamıştır. Bu süreç içerisinde Suriye'nin "mağdur" edildiğine inanan diğer Arap devletleri Türkiye'ye karşı olumsuz bir tavır sergilemişlerdir. Taraflar arasındaki ikili ilişkiler Şam'da alt düzey konsolosluk tarafından yürütülmüştür. 1946 yılında Irak Hükümeti Başkanı Nuri Said aracılığı ile iki ülke bir araya getirilmiştir. Suriye yönetimi Türkiye hakkında karalama ve Hatay iddialarından vazgeçmeyi taahhüt etmiş, buna karşılık Türkiye'de Suriye'yi resmi olarak tanımıştır.

Suriye'de 1949 yılı başlarında Albay Hüsnü Zaim bir hükümet darbesi yaparak iktidarı ele geçirmiş; ancak iktidarı kısa sürerek 14 Ağustos 1949'da Albay Sami Hınnavi tarafından devrilmiştir. Fakat Hınnavi'nin iktidarı da uzun sürmemiş ve 20 Aralık 1949'da Albay Edip Çiçekli yeni bir darbe ile Hınnavi'yi devirmiştir. Albay Edip Çiçekli'nin iktidarı biraz daha uzun ömürlü olmuştur. 1953 Ekim'inde yapılan genel seçimlerde Çiçekli'nin Kurtuluş Hareketi Partisi'nin büyük çoğunluğu elde

etmesi ve Çiçekli'nin diktatörlüğüne giden sürecin başlaması üzerine Baas Partisi'de¹ dâhil olmak üzere diğer tüm siyasi partilerle arasının açılmasına sebep olmuştur. Bunun neticesi olarak Çiçekli, 25 Şubat 1954'te askeri bir darbe ile iktidardan düşürülmüştür.² Bu tarihten sonra Suriye'nin siyasi hayatında Baas Partisi'nin ön plana çıktığını görülmüştür. Suriye'de 1954 yılında yapılan seçimlerde Suriye Komünist Partisi sürpriz yaparak, sol eğilim yükselişe geçmiş ve Marksist Halid Bektaş³ meclise girmeyi başarmıştır⁴.

Suriye iç siyasetinde bunlar yaşanırken Sovyetler Birliği İkinci Dünya Savaşı sonrasında ilk iş olarak Doğu Avrupa ülkelerine, Balkanlara ve Türkiye'ye kendi ideolojisini yayma ve kendilerine bağlı uydu hükümetleri iktidara getirmeye çalışmıştır⁵. Türkiye'nin üzerindeki Sovyet tehdidi, uluslararası politikada yalnız olduğu bir döneme rastlamıştır. İlk başta İngiltere'nin desteğine başvurulmuş, ancak beklenen sonuç alınamamıştır. Türkiye Batı Bloku içinde yer alabilmek için çok partili sisteme geçmiş ve böylelikle Batılı devletlerin desteğini almak için ilk adım atılmıştır. Sovyetlerin Orta Doğu ülkeleri ile daha yakın iş birliği içerisine girmesi bölgedeki ABD çıkarlarını tehlikeye sokmuş ve ABD tutumunu Türkiye lehine değiştirerek Boğazlar üzerinde Türk tezini desteklemeye başlamıştır. ABD'nin Türkiye'ye ilk ciddi desteği Amerikan donanmasının en büyük gemilerinden biri olan Missouri'nin İstanbul'a gelmesi olmuştur. Missouri, Türkiye'nin Washington'da vefat eden Büyükelçisi Münir Ertegüç'ün cenazesini getirmiş ve aynı zamanda Sovyet Rusya'ya Türkiye'nin yalnız olmadığını göstermiştir. Aynı zamanda bu Sovyetler Birliği'ne karşı yapılan bir gövde gösterisi niteliği taşımıştır⁶.

İkinci Dünya Savaşı'nda İngiltere'nin büyük yara alması ve mali açıdan zayıflaması dünya siyasetindeki yerini ABD'ye bırakmasına neden olmuştur. Truman yönetimi, Sovyetler Birliği'ne karşı giriştiği çevreleme politikası ile Orta Doğu'da zayıflayan İngiliz yönetiminin yerini almak için harekete geçmiştir⁷. Bu bağlamda Sovyet yayılmasının başladığı Yunanistan ve Türkiye'ye askeri ve mali yardım verilmesi kaçınılmaz olmuştur⁸. Bu bağlamda ABD tarafından Truman Doktrini ve Marshall Planı devreye sokularak İkinci Dünya Savaşı sonrasında ekonomik kaynakları tükenen ve açlıktan kırılacak duruma gelen Avrupa'nın yeniden restorasyonu ve Sovyetler Birliği yayılmasını durdurmak için ilk etkili adımlar atılmıştır.

2. 957 SURIYE KRİZİ***

Türkiye'nin öncülüğünde ABD ve İngiltere'nin desteği ile "Orta Doğu Savunma Paketi"⁹ kurma çalışmaları 2 Nisan 1954'te Pakistan ile Türkiye arasında imzalanan Dostluk Anlaşması ile başlamış ve Irak'ın pakta katılması ile birlikte 24 Şubat 1955'te Bağdat Paktının kurulması tamamlanmıştır. Ancak Irak'ın Bağdat Paktına katılımı Suriye ile olan ilişkilerinin daha kötüye gitmesine neden olmuştur¹⁰.

Baas Partisi, Irak'ın pakta katılmasını sert bir şekilde eleştirmiş ve Baas Partisi 1952'den itibaren Hür Subaylar darbesi sonrası iktidara gelen Cemal Abdülnasır'ın Arap milliyetçiliği ve Batı karşıtlığı

¹ Baas Partisi için detaylıca bkz. KURAS, Fatih, "Suriye'de Baas Hareketi", Ed. Ümit Özdağ, *Küçük Ortadoğu Suriye*, Kripto Yayınevi, Ankara, 2012, s. 39-60.

² DAM, Nikolaos Van, *Suriye'de İktidar Mücadelesi*, Çev. Semih İdiz, Aslı Falay Çalkıvık, İletişim Yayınları, Kahire 1996, s. 59.

³ Halid Bektaş (1912-1955), Suriyeli Arap siyasetçi. 1954 yılında Suriye Parlamentosu'na seçilerek Arap dünyasının ilk Komünist milletvekili olmuştur.

⁴ ÇİMEN, Mehmet, *Milli Güvenlik Stratejisi Açısından Hafız Esad Dönemi Türkiye-Suriye İlişkileri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yeditepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul 2016, s. 16.

⁵ ÇAĞRI, Erhan, "Avrupa'nın İntiharı ve İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Temel Sorunlar", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 1996, C.51, S. 1, s. 265.

⁶ MÜTERCİMLER, Erol, ÖKE, Mim Kemal, *Düşler ve Entrikalar Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası*, İstanbul, Alfa Yayınevi, 2004, s. 27.

⁷ AKBAŞ, Zafer, "ABD'nin Ortadoğu Politikalarının Sürdürülebilirliği ve Ortadoğu'da Güç Mücadelesi" *History Studies International Journal Of History*, ABD ve Büyük Ortadoğu İlişkileri Özel Sayısı, 2011, s. 2.

⁸ YILMAZ, I. ve II. *Menderes Hükümetleri*, s. 79.

*** "Türkiye-Suriye İlişkilerinde Kriz Dönemlerinin Değerlendirilmesi (1915-1998)" adlı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

⁹ Orta Doğu Komutanlığı ya da Orta Doğu Savunma Paketi fikri, İngiltere'nin İkinci Dünya Savaşı sonrasında değişen uluslararası konjonktürde Orta Doğu'dan çekilmesinin zorunlu olduğunu anlaması üzerine Mısır, Irak ve Ürdün gibi Arap ülkeleri ile birlikte Türkiye'nin dâhil olacağı bölgesel bir askeri savunma örgütü kurma düşüncesidir. Bu pakt Sovyetler Birliği'nin Türkiye'den toprak talep etmesi, Akdeniz ve Orta Doğu'da bölgesel tehdit oluşturmaya başlaması üzerine ABD içinde mühim görülmüştür. Türkiye'de bölgesel bir savunma paktının oluşumunu zorunlu ve yararlı görmüştür. Mısır, Suriye ve Suudi Arabistan'ın Orta Doğu Komutanlığı'na sıcak bakmaması üzerine askeri bir teşkilatlanmadan ziyade Bağdat Paketi olarak bölgesel bir örgütlenmeye dönüştürülmüştür.

¹⁰ KORKMAZ, Sait, "Menderes Dönemi Türkiye-Suriye İlişkileri (1950-1960)", *Asia Minor Studies Dergisi*, Ocak 2016, C. 4, S. 7, s. 62.

görüşünü desteklemeye başlayarak Mısır taraftarı bir politika izlemeye başlamıştır. Mısır ve Suriye 1955 Mart'ında, Bağdat Paktı'na karşı bir Arap Paktı'nın hazırlıklarına başlayınca Türkiye bu girişime tepki göstererek 10 Mart 1955'te Suriye'ye bir nota vermiş ve Suriye'yi uyarmıştır¹. Cemal Abdülnasır'ın Bağdat Paktına cephe alması ve silah alışverişi ile Sovyetlere doğru kayması, Baas Partisi ile Nasır'ın münasebetlerinin gelişmesine yol açmıştır. Suriye'de 1956 Nisanından itibaren de Baas Partisi, Mısır'la birleşme fikrini savunmaya başlamış ve bu konuda birçok gösteriler düzenlemiştir.

Orta Doğu bölgesindeki gelişmeler 1956 yılında da hız kesmeyerek, 1956 yılında Cemal Abdülnasır'ın Süveyş Kanalı'nı devletleştirmesi üzerine bölgede gerginliği daha da arttırmıştır. Kanalin millileştirilmesine en büyük tepki İngiltere ve Fransa'dan gelmiş, Türkiye'nin de içerisinde bulunduğu 22 devletin katılımıyla Londra'da bir konferans düzenlenmiştir. Konferanstan istediği sonucu alamayan İngiltere ve Fransa, İsrail'in askeri desteği ile çok kısa bir sürede Mısır'a askeri bir harekât düzenleyerek Mısır'ı mağlup etmişlerdir. Mısır'ın savaş sonunda kanalın kullanımı için yapılan konferansa katılmayı reddederken Türkiye'nin bu konferanslarda ABD ve İngiliz savına destek vermesi, Türkiye ile Mısır ve yandaşları arasındaki uçurumun daha da büyümesinde etkili olmuştur². 1956 Süveyş Buhranı³ ve İngiltere ve Fransa'nın Mısır'a saldırımları, Baas Partisi ile Mısır'ı birbirine daha da yaklaştırdığı gibi, Arap dünyasında hem Batı aleyhtarlığını ve hem de sol akımların tesirini arttırmıştır. Orta Doğu'da yaşananlar "Bölgesel Soğuk Savaş" dönemini başlatmıştır⁴. Süveyş Buhranı ve sonrasında Mısır ve Suriye'nin Sovyetler Birliği yanlısı tutumlarını arttırmaları ABD'nin Orta Doğu'da daha aktif rol almasına neden olmuştur⁵.

Mısır, Eylül 1955'te Çekoslovakya'dan silah satın alarak ve Suriye ile bir savunma anlaşması imzalayarak bölgede yeni bir güç dengesi oluşturma yoluna gitmiştir. Cemal Abdülnasır'ın Çekoslovakya'dan silah alması ve Sovyetler Birliği ile iyi ilişkiler kurması Suriye'yi de cesaretlendirmiştir. Suriye, Sovyetler Birliği ile 16 Kasım 1955'te ticaret anlaşması imzalayarak hem Komünizme yaklaşmış hem de Sovyetlerin Orta Doğu'ya açılmasına yardımcı olmuştur. Suriye'de sol eğilimli radikal grupların giderek iktidarı ele geçirmeye başlaması, Sovyetler Birliği ile diğer Komünist ülkelerle yakın ilişkiler kurmasını sağlamıştır. Suriye ile Sovyet Birliği ilişkilerindeki ivme 1956 Süveyş Buhranı sonrasında Fransa, İngiltere ve ABD'nin Suriye'ye silah satışını yasaklamaları ile daha da hız kazanmıştır⁶.

Sovyetler Birliği ile Suriye arasındaki yeni ilişkilerin kuvvetlenmesiyle 22-27 Temmuz 1956'da Sovyet Birliği Dışişleri Bakanı Dimitri Şapilov Suriye'ye bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Kısa bir süre sonra Suriye Savunma Bakanı bir heyetle Moskova'ya giderek Sovyetlerle bir takım anlaşmalar imzalamıştır. Suriye Cumhurbaşkanı Şükrü Kuvvetli'de 30 Ekim 1956'da Sovyetler Birliği'ne bir ziyaret gerçekleştirerek yeni anlaşmalara imza atılmış ve ilişkiler güçlendirmiştir⁷.

Bağdat Paktı'nın Orta Doğu'da siyasi gerilimi artırdığı bir dönemde Süveyş Buhranı ile Cemal Abdülnasır'ın Arap milliyetçisinin sembolik figürü haline gelmesini sağlamıştır. Fransa ve İngiltere'nin Orta Doğu'da oluşan yeni güç dengesinde siyasi olarak yetersiz kalmaları Ürdün ve Suriye'de sol eğilimli hükümet krizlerine neden olmuştur.

Mamafih, Sovyetler Birliği'nin Mısır-Suriye üzerinden Orta Doğu'ya yerleşme çabalarını dikkate alan Amerika, Orta Doğu'da oluşan güç boşluğunun doldurulmadığı takdirde Sovyetler Birliği'nin Orta Doğu'da daha etkili bir güç haline geleceği endişesi ile harekete geçmiştir. Amerika

¹ ŞEN, Sabahattin, *Ortadoğu'da İdeolojik Bulanım: Suriye Baas Partisi ve İdeolojisi*, Birey Yayıncılık, İstanbul 2004, s. 203.

² KÜÇÜKVATAN, Mahir, *1957 Türkiye-Suriye Bulanımı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir 2011, s. 79.

³ Süveyş Buhranı için bkz. <http://www.mustafaalbayrak06.com/tr/?p=65> (16.09.2016).

⁴ BENLİ ALTUNIŞIK, Meliha, "Orta Doğu ve ABD: Yeni Bir Döneme Girilirken", *Orta Doğu Etütleri*, Temmuz 2009, C. 1, S. 1, s. 70.

⁵ GÖKTEPE, Cihat, SEYDİ, Süleyman, "Soğuk Savaş Başlangıcında Türk Dış Politikası", *Bilgi Dergisi*, Kış 2015, s. 213.

⁶ ÖZEL, Merve Suna, "Rusya'nın Sıcak Denizlerdeki Son Kale: Suriye", Ed. Ümit Özdağ, *Küçük Ortadoğu Suriye*, Kripto Yayınevi, Ankara 2012, s. 129.

⁷ TURHAN, Alper, *Türkiye-Suriye İlişkilerinde Süreklilik: Çatışma-Yumuşama Dönemleri ve Arap Baharı Süreci*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya 2012, s. 25; ŞEN, Ortadoğu'da İdeolojik Bulanım..., s. 203-204.

Başkanı Eisenhower,¹ 5 Ocak 1957 tarihinde Kongreye sunduğu ve Eisenhower Doktrini² adını taşıyan mesajında Orta Doğu'nun uluslararası Komünizm tarafından tehdit edildiğini ve Orta Doğu ülkelerinin korunması için önlemler alınması gerektiğini etmiştir³. Eisenhower Doktrini, Türkiye ile Suriye ve Mısır başta olmak üzere Arap ülkeleri ve SSCB arasında krize giden yolu açmıştır⁴.

ABD, Suriye'yi 1957 yılının başında bir Sovyet uydusu olarak değerlendirirken; Suriye, Sovyetler Birliği'ni bir tehdit olarak görmediğini belirterek Eisenhower Doktrini kabul etmeyeceğini açıklamıştır. Cemal Abdülnasır yönetimindeki Mısır'da Eisenhower Doktrini derhal reddederek Mısır için asıl düşmanın Komünistler ya da Sovyetler Birliği olmadığını söyleyerek asıl düşmanın İsrail'i olduğunu söylemiştir⁵. Bu iki devleti Ürdün ve Suudi Arabistan takip etti ise de, birkaç hafta sonra Suudi Arabistan Eisenhower Doktrini'ni "iyi ve müsbet" bulduğunu bildirmiştir. Sovyetler Birliği, ABD'nin Orta Doğu politikasına büyük bir tepki göstererek yayınladığı bildiriye "Orta Doğu ülkelerini esaret altına alma amacı güden bir tedbir" ve "Amerikan tekeli kapitalizminin militarist çevrelerinin Orta Doğu işlerine kaba müdahalesi" olarak değerlendirilmiştir⁶. ABD, Suriye'de yayılan Komünizmin yaratacağı tehlikeyi durdurabilmek için Mısır ile olan diyalogunu arttırma yoluna gitmiştir. Aynı dönemde Ürdün'de Kralı ile sol eğilimli subaylar arasında çatışma çıkmış ve iki Komünist General Suriye'ye sığınmıştır. 1957 yılında Suriye Genelkurmay Başkanlığı'na Marksist bir general getirilmiştir. Temmuz 1957'de Suriye Savunma Bakanı olarak Moskova'ya giden "Kızıl Misyoner" diye tanınan Sovyet yanlısı Halit El-Azm, 6 Ağustos 1957'de Sovyetler Birliği ile ekonomik ve askeri bir takım anlaşmalar imzalamıştır. Sovyetler Birliği, bu anlaşma ile Suriye'ye 500 milyon dolarlık ekonomik ve askeri yardım sağlamıştır. Sovyetler Birliği'nin teknik desteği ile Lazkiye'de yeni bir limanın, sulama projeleri ve enerji projelerinin alt yapısının oluşturulması, karayolları ve demiryollarının inşası ile 6 tane yeni havaalanının yapılması kararlaştırılmıştır. Ayrıca Suriye'nin silahlandırılması da bu yardım çerçevesi içinde yer almıştır⁷. Suriye ile Sovyetler Birliği aralarındaki anlaşmanın açıklanması sonucunda Türkiye ile Suriye arasında kriz patlak vermiştir⁸.

Suriye'nin aşırı bir şekilde silahlanması komşularında büyük bir tedirginlik uyandırmıştır. Türkiye, batısında Bulgaristan'ın, kuzeyde Sovyetler Birliği'nin Komünist rejime sahip olması ve şimdi de güneyde Suriye'nin Komünist devletlerle yakın işbirliği içine girmesi sarılma korkusu yaşamasına neden olmuştur. Kuşatılma sendromu yaşayan Türkiye, Suriye yönetimine gözdağı vermek için Silahlı Kuvvetlerine Suriye sınırında Eylül 1957'de askeri manevralar yaptırmıştır⁹. Bu durum Suriye'deki yöneticilerde Batılı devletlerin Suriye'de rejimi devirmek istediklerine dair bir algı ortaya çıkmıştır. Yaşanan gelişmeler kısa zamanda uluslararası boyuta taşınarak ABD Başkan Eisenhower, Başbakan Menderes'e gönderdiği mesajda, Suriye'nin bölge ülkelere bir saldırısı karşısında Türkiye, Irak ve Ürdün'ün bu ülkeye karşı askeri bir harekâta girişmek zorunda kalması halinde, Amerika'nın kendilerine derhal silah yardımı yapacağını, Amerika'nın Batı Avrupa'daki hava kuvvetlerinden bir kısmını Adana hava üssüne gönderileceği ve Amerikan VI. Filo'sunun da Doğu Akdeniz'e gitmek üzere harekete geçeceğini bildirmiştir¹⁰. Türkiye, bir yandan ihtiyatları silahaltına çağırılmış, bir yandan da Suriye sınırına asker yığınağına başlamış ve Suriye sınırının yakınında askeri manevralar

¹ Dwight David Eisenhower, 20 Ocak 1953 tarihinde yemin ederek göreve başlamış, 20 Ocak 1961'e kadar iki dönem ADB Devlet Başkanlığı yapmıştır. 1944-1945 yıllarında Batı Avrupa'daki Müttefik kuvvetlerin başkomutanlığını yapmıştır. 1951 yılında NATO'nun ilk başkomutanı olmuştur. ABD Başkanlığı döneminde Kore'deki ateşkese korumuş, Soğuk Savaş sırasında Sovyetler Birliği'ne yapılan baskıyı devam ettirmiştir.

² Eisenhower Doktrini için bkz. <https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=389245> (31.07.2017).

³ OĞUZAY, Sabri Cumhuriyet, *Türkiye-Suriye İlişkilerinde Su ve Terör Sorunu*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2009, s. 63.

⁴ SEYDİ, Süleyman, "Demokrat Parti'nin Dış Politikada Alternatif Arayışı (1957-1960)", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2011/2, S. 14, s. 4.

⁵ ACHCAR, Gilbert, *Kaynayan Ortadoğu: Marksist Aynada Ortadoğu*, Çev. Rida Şimşek, İthaki Yayınları, İstanbul 2004, s. 22.

⁶ SARI, Emre, *XX. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Nokta E-Book Publishing Yayıncılık, Antalya 2016, s. 151.

⁷ TURHAN, Türkiye-Suriye İlişkilerinde Süreklilik..., s. 25.

⁸ ŞEN, Ortadoğu'da İdeolojik Bulanım..., s. 211.

⁹ ORAN, Başbakan, *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, İletişim Yayınları, İstanbul 2016, s. 630.

¹⁰ KOÇ, Engin, "ABD Dış Politika Doktrinlerinin Ortadoğu'ya Yansıması", II. Uluslararası Çin'den Adriyatik'e Sosyal Bilimler Kongresi: Kongre Kitabı, *İktisadi Kalkınma ve Sosyal Araştırma Derneği Yay.*, Hatay Mayıs 2016, s. 28; https://www.academia.edu/30727027/1957_T%C3%9CRK%C4%B0YE_SUR%C4%B0YE_KR%C4%B0Z%C4%B0 (25.07.2017).

düzenleyerek Suriye’yi uyarmıştır. Amerika’nın askeri ve siyasi desteğini arkasına alan Adnan Menderes yaşanan kriz karşısında sessiz kalmayarak:

Suriye’nin bugünkü vaziyetini makul bir silahlanma hadisesi olarak telakki etmeye imkân yoktur. Bu hal, memleketi hin-i hacette başkalarının kullanacağı bir silah deposu haline getirmek maksadının tatbikatından ibarettir... Suriye yıkıcı maksatlarla tecavüz emelleri için bir köprübaşı teşkil etmek yolundadır ve bu istihale, korkulur ki, son merhalelerine ulaşmış bulunuyor. Bütün hür dünyanın mesele üzerine ehemmiyetle eğilmesi ve bütün dikkatini Ortaşark olayları üzerine teksif etmesi, tedbirli ve uyanık olmanın telkin ettiği bir zarurettir. Türkiye’ye gelince, müstakbel ihtimaller ve inkişaf nazarı itibare alındığı takdirde, tehlikelerle çevrili bir memleket halinde bulunuyoruz. Suriye’de yeni inkişaf tahakkuk ettiği takdirde, bu tehlikeli ihata tamamlanmış olacaktır. Suriye ile uzun bir müşterek hududa malik olmamız bilhassa son inkişaflar muvacehesinde bizi milli emniyetimiz bakımından son derece müteyakkız olmaya sevk etmektedir... Türkiye, hadiselerin inkişafını yakından takip etmek mecburiyetini duymaktadır¹.

Türkiye, yıllardır beri kuzeyden hissettiği baskıyı, şimdi de güneyden hissetmeye başlamıştır. Dolayısıyla Türkiye, Sovyetlerin hem kuzeyden ve hem de güneyden baskısı altına girmiştir².

Sovyet Başbakanı Bulganin, 10 Eylül 1957’de Başbakan Adnan Menderes’e gönderdiği mesajında Türkiye’nin Suriye sınırına kuvvet yağmasından ve ABD’nin yaptığı silah sevkiyatından duyduğu endişeyi diplomatik bir dille ifade ederek Suriye’ye karşı girişilecek askeri bir harekâtın bölgesel çapta kalmayacağını ifade ederek üstü örtülü bir şekilde tehdit etmiştir. Adnan Menderes 30 Eylül’de Sovyetlere verdiği mesajında Suriye’yi makul savunma ölçüsünün dışında silahlandığını ve Türkiye’nin bundan endişe duyduğunu belirtmiştir. Sovyetler Birliği bu şekilde Türkiye üzerinde baskı yoluna giderken, öte yandan da Suriye’yi destekleme devam ederek eylül ortalarında bir Sovyet ekonomik ve teknik heyetini Suriye’ye göndermiştir.

Sovyet Komünist Partisi Genel Sekreteri Krushev 9 Ekim 1957’de New York Times gazetesine verdiği mülakatta Türkiye’yi ve ABD’yi:

“Türkiye çok zayıftır. Harb halinde bir gün bile dayanamaz. Harb patlarsa biz, Türkiye’ye yakınız, fakat siz, Amerikalılar, uzaktasınız. Toplar, ateşe başlayınca roketler de uçmaya başlayabilir. O zaman bu hususta düşünmek için dahi geç kalınmış olur”³

diyerek Türkiye’yi açık bir şekilde tehdit etmekle birlikte ABD’ye Orta Doğu politikaları konusunda bir mesaj gönderilmiştir.

Suriye, Sovyetler Birliği ile birlikte hareket ederek Türkiye’nin güvenliğini tehdit ettiği gerekçesiyle konuyu BM Genel Kurulu’nda gündeme getirmiştir. Suriye ve Sovyetler Birliği, Türkiye’nin Suriye için sürgünde bir hükümet meydana getirerek Suriye’de işbaşına getirmeyi planladığını iddia etmiştir. Türkiye, bu savı reddederek sınırdaki olayların sadece savunma amaçlı olduğunu ileri sürmüştür. 30 Ekim BM Genel Kurulu oturumunda alınan kararda meselenin iki ülke arasında uzlaşma yolu aranarak çözülmesi sonucuna varılmıştır. BM Suriye temsilcisi, Türkiye’nin askeri yığınak yapması nedeniyle ortaya çıkan bu gerginliğin giderilmesi ve gereken tüm tedbirlerin alınması temennisinde bulunmasından sonra BM görüşmeleri son bulmuştur⁴.

Suudi Arabistan’ın arabuluculuk girişimi ve BM Genel Kurulu’nda yapılan diplomatik girişimler sonucunda 1957 Türkiye-Suriye Krizi Orta Doğu’da sıcak bir çatışmaya dönüşmeden durdurulmuştur. Türkiye, BM Genel Kurulu’nda Suriye ve Sovyet Birliği’nin bölgedeki yaptıklarından rahatsızlık duyduğunu belirterek Suriye’yi şikâyet etmiştir. 29 Ekim 1957’de Türkiye’nin Moskova Büyükelçiliği’nde düzenlenen baloya katılan Khrushev’in “Orta Doğu’da

¹ GERGER, Haluk, *Türk Dış Politikasının Ekonomi Politikası: Soğuk Savaştan Yeni Dünya Düzenine*, 3. Baskı, Yordam Kitap, İstanbul 2012, s. 94.

² Suriye buhranı için bkz. <https://gizlilikler.tr.gg/1957-Suriye-Buhran%26%23305%3B.htm> (31.07.2017)

³ Suriye buhranı için bkz. <https://ismailhakkialtuntas.com/2012/10/30/1957-suriye-buhrani/> (31.07.2017).

⁴ BALCI, Ali, *Türkiye Dış Politikası İlkeler, Aktörler ve Uygulamalar*, Alfa Yayıncılık, Birinci Baskı, İstanbul 2017, s. 119.

kesinlikle hiçbir tehlike yoktur ve bütün mesele yanlış anlaşılmalıdır” ifadesi ile Türkiye-Suriye arasındaki kriz son bulmuştur¹.

Sovyetler Birliği'nin tutumunu yumuşaması Türkiye ile Suriye arasındaki gerginliğin de azalmasına neden olmuştur. 1 Şubat 1958 tarihinde Suriye ve Mısır'ın “Birleşik Arap Cumhuriyeti”² adı altında birleşmelerinden sonra Türkiye bu birliği 11 Mart 1958'de resmen tanımıştır. Bu tanıma ile birlikte iki ülke arasındaki ilişki yeniden normale dönme sürecine girmiştir.

Türkiye'nin 1957 Suriye krizi ile birlikte yaşadığı algısal tehdit ve yaşadığı savaş durumu, uluslararası sistemi yönlendiren ve etkileyen ABD ve SSCB arasındaki soğuk savaşın Orta Doğu'ya kaymasına ve ülkeleri savaş durumuna getirmesinin bir sonucudur.

3. SONUÇ

İkinci Dünya Savaşı sonrasında İngiltere'nin Orta Doğu'daki yerini ABD'ye bırakarak Arap devletlerinin bağımsızlıklarını tanıması, Arap ülkelerinin bağımsızlıklarını kazandıktan sonraki süreçte takındıkları Batı karşıtı tutum, İsrail'in kurulmasına verdikleri tepkiler ve Batılı devletlerin Arap devletlerinin içişlerine olan müdahaleleri Orta Doğu'da hızla sol-Marksist görüşlerin yayılmasına neden olmuştur. Sovyetler Birliği'nin Arap devletleri ile askeri ve ekonomik işbirliği yapması başta Türkiye olmak üzere tüm Batılı devletleri tedirgin etmiştir. ABD ve İngiltere'nin Sovyetleri çevrelemek üzere Türkiye'nin öncülüğünde yürüttüğü Orta Doğu savunma planı, Arap devletlerinin Batı karşıtı tutumları ve Bağdat Pakti'na katılmayı reddederek kendi aralarında bir birlik oluşturma düşünceleri Türkiye ile Arap devletlerini karşı karşıya getirmiştir. Mısır'da Cemal Abdülnasır'ın başa geçmesi, Suriye'de art arda gelen askeri darbeler, yönetimdeki sol-Marksist grupların ağırlığının artması ve Sovyetlerin bölgeye yayılma çabaları Orta Doğu'yu adeta bir kaynayan kazan haline gelmesine neden olmuştur.

Suriye Genelkurmay Başkanlığına Marksist bir generalin getirilmesi ve Sovyetler Birliği'nden askeri yardımlar alması Türkiye'nin Komünist devletlerce sarılma korkusu yaşamasına neden olmuştur. ABD'nin Eisenhower Doktrini ile Türkiye'yi desteklemesi, gerektiği takdirde Orta Doğu'ya askeri müdahaleye hazır olduğunu belirtmesi üzerine ABD ve SSCB arasındaki “Soğuk Savaşın” Orta Doğu'da sıcak çatışmaya dönüşebileceği ihtimalini ortay çıkarmıştır.

Arap ülkeleri, kendilerine sınır komşusu olmayan Sovyetler Birliği'ni hiçbir zaman bir tehdit unsuru olarak görmemişler, sürekli içişlerine müdahale eden Batılı devletleri sömürgeci olarak nitelendirmişlerdir. Türkiye'nin Batı bloğunun içinde yer almasından mütevellit başta Suriye olmak üzere Arap devletleri ile ilişkileri istenilen seviyede olmamıştır. Menderes dönemi ile ivme kazanan uluslararası diplomasi Orta Doğu'nun ya da Arap dünyasının lideri olma düşüncesi başarısızlıkla sonuçlanmıştır. İsrail'i tanıması ve işbirliği anlaşmaları imzalaması Arap devletleri ile arasının açılmasını neden olmuştur. Bu süreçte Türkiye'nin Orta Doğu'daki en büyük başarısı Bağdat Pakti'nin imzalaması olmuştur. Türkiye, Orta Doğu'nun Arap olmayan devletlerinden İran ve İsrail ile ilişkilerini geliştirmesine rağmen Arap devletleri tarafından Batı'nın Orta Doğu'da temsilcisi ya da stratejik ortağı olarak görülmüştür.

KAYNAKÇA

ACHCAR, Gilbert, Kaynayan Ortadoğu: Marksist Aynada Ortadoğu, Çev. Rida Şimşek, İthaki Yayınları, İstanbul 2004.

AKBAŞ, Zafer, “ABD'nin Ortadoğu Politikalarının Sürdürülebilirliği ve Ortadoğu'da Güç Mücadelesi” History Studies International Journal Of History, ABD ve Büyük Ortadoğu İlişkileri Özel Sayısı, 2011.

¹ŞEN, Ortadoğu'da İdeolojik Bulanım..., s. 211; TURHAN, Türkiye-Suriye İlişkilerinde Süreklilik..., s. 27; OĞUZAY, Türkiye-Suriye İlişkileri..., s. 65-66.

²MERCAN, H. Hüseyin, *Suriye: Rejim ve Dış Politika*, Açılık Kitap Yayıncılık, İstanbul 2012, s. 55-56.

- BALCI, Ali, Türkiye Dış Politikası İlkeler, Aktörler ve Uygulamalar, Alfa Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 2017.
- BENLİ ALTUNIŞIK, Meliha, “Orta Doğu ve ABD: Yeni Bir Döneme Girilirken”, Orta Doğu Etütleri, , C. 1, S. 1, s. 70, Temmuz 2009
- ÇAĞRI, Erhan, “Avrupa’nın İntiharı ve İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Temel Sorunlar”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C. 51, S. 1, s. 265, 1996.
- ÇİMEN, Mehmet, Milli Güvenlik Stratejisi Açısından Hafız Esad Dönemi Türkiye-Suriye İlişkileri, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yeditepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İstanbul 2016.
- DAM, Nikolaos Van, Suriye’de İktidar Mücadelesi, Çev. Semih İdiz, Aslı Falay Çalkıvık, İletişim Yayınları, Kahire 1996.
- Eisenhower Doktrini için bkz. <https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=389245> (31.07.2017).
- GERGER, Haluk, Türk Dış Politikasının Ekonomi Politigi: Soğuk Savaştan Yeni Dünya Düzenine, 3. Baskı, Yordam Kitap, İstanbul 2012.
- GÖKTEPE, Cihat, SEYDİ, Süleyman, “Soğuk Savaş Başlangıcında Türk Dış Politikası”, Bilig Dergisi, Kış 2015.
- https://www.academia.edu/30727027/1957_T%C3%9CRK%C4%B0YE_SUR%C4%B0YE_KR%C4%B0Z%C4%B0 (25.07.2017).
- KOÇ, Engin, “ABD Dış Politika Doktrinlerinin Ortadoğu’ya Yansıması”, II. Uluslararası Çin’den Adriyatik’e Sosyal Bilimler Kongresi: Kongre Kitabı, İktisadi Kalkınma ve Sosyal Araştırma Derneği Yay., Hatay Mayıs 2016.
- KORKMAZ, Sait, “Menderes Dönemi Türkiye-Suriye İlişkileri (1950-1960), Asia Minor Studies Dergisi, C. 4, S. 7, s. 62, Ocak 2016.
- KURAS, Fatih, “Suriye’de Baas Hareketi”, Ed. Ümit Özdağ, Küçük Ortadoğu Suriye, Kripto Yayınevi, s. 39-60, Ankara 2012.
- KÜÇÜKVATAN, Mahir, 1957 Türkiye-Suriye Bulanımı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İzmir 2011.
- MERCAN, H. Hüseyin, Suriye: Rejim ve Dış Politika, Açılık Kitap Yayıncılık, İstanbul 2012.
- MÜTERCİMLER, Erol, ÖKE, Mim Kemal, Düşler ve Entrikalar Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası, Alfa Yayınevi, İstanbul 2004.
- OĞUZAY, Sabri Cumhur, Türkiye-Suriye İlişkilerinde Su ve Terör Sorunu, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2009.
- ORAN, Baskın, Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, İletişim Yayınları, İstanbul 2016.
- ÖZEL, Merve Suna, “Rusya’nın Sıcak Denizlerdeki Son Kalesi: Suriye”, Ed. Ümit Özdağ, Küçük Ortadoğu Suriye, Kripto Yayınevi, Ankara 2012.
- SARI, Emre, XX. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Nokta E-Book Publishing Yayıncılık, Antalya 2016.
- SEYDİ, Süleyman, “Demokrat Parti’nin Dış Politikada Alternatif Arayışı (1957–1960)”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 14, s. 4, 2011/2.
- Suriye buhranı için bkz. <https://gizlilikler.tr.gg/1957-Suriye-Buhran%26%23305%3B.htm> (31.07.2017)

Suriye buhranı için bkz. <https://ismailhakkialtuntas.com/2012/10/30/1957-suriye-buhrani/> (31.07.2017).

Süveyş Buhranı için bkz. <http://www.mustafaalbayrak06.com/tr/?p=65> (16.09.2016).

ŞEN, Sabahattin, Ortadoğu'da İdeolojik Bulanım: Suriye Baas Partisi ve İdeolojisi, Birey Yayıncılık, İstanbul 2004.

TURHAN, Alper, Türkiye-Suriye İlişkilerinde Süreklilik: Çatışma-Yumuşama Dönemleri ve Arap Baharı Süreci, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya 2012.